

**ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ
ТЕХНОЛОГІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ МАЙСТЕРЕНЬ
У ПРОЦЕСІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

Шевченко О.А.

Постановка проблеми. Однією з визначальних характеристик післядипломної педагогічної освіти в Україні є багатоваріативність технологій, які використовуються з метою ефективного науково-методичного забезпечення розвитку професійної компетентності фахівців, їх цілісного професіогенеза. Серед таких новітніх технологій особливої уваги набуває технологія педагогічних майстерень, адже саме вона за думкою багатьох як вітчизняних (С.Г. Вершловський, М.Г. Єрмолаєва, І.А. Мухіна, А.А. Окунєв та ін.), так і зарубіжних учених (А. Валлон, Ж. Піаже та ін.) є однією з найефективніших. Вона забезпечує максимальні можливості не тільки для експліцитного навчання, але й імпліцитного, що передбачає засвоєння способів професійної поведінки, формування професійних умінь та навичок невербальними засобами, побіжно, розгортається на засадах самоорганізації та самоспіввіднесення [5, с. 18].

Здійснений нами аналіз наукових досліджень з проблем післядипломної педагогічної освіти, неперервного розвитку професійної компетентності педагогічних працівників дозволяє стверджувати, що поняття «педагогічна майстерня» є часто вживаним в останні роки, хоча розуміння його змісту як вченими, так і практиками значно відрізняється. За думкою одних дослідників [1], технологія педагогічних майстерень ґрунтується на положеннях біхевіоризму, «інструктивного навчання», передбачає домінування імітаційних форм роботи, організацію взаємодії учасників у просторі «зразок – відтворення, повторення, закріплення». Інші дослідники [6, 7], навпаки, підкреслюють первинний партнерський, вільний характер міжособистісного простору педагогічної майстерні, в якому визначальним є режим діалогу, спонтанності, творчості.

Отже, **метою** статті є визначення особливостей реалізації технології педагогічних майстерень у просторі вітчизняної післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Передусім необхідно зазначити, що технологія педагогічних майстерень використовується у загальноосвітньому процесі – як форма навчально-педагогічної взаємодії, проведення уроків, виховних годин та батьківських зборів (Є.О. Галицьких, Н.І. Белова та ін.). Як одна з найефективніших технологій післядипломної педагогічної освіти професійні майстерні досліджуються у працях С.Г. Вершловського, М.Г. Єрмолаєвої, Т.Ю. Макаренкової, А.А. Окунєва та ін.

Так, як зазначає А.А. Окунєв, педагогічна майстерня є навчальною технологією, формою занять з учителями, метою якої є ознайомлення з досвідом роботи провідних фахівців та побудова уроків за різними освітніми технологіями [2]. На думку Л.В. Шмелькової, педагогічна майстерня є формою курсів підвищення кваліфікації, в якій з поряд лекційним курсом відбувається міжсесійна практика, що коригується педагогом-консультантом [8].

Згідно з В.М. Монаховим, педагогічна майстерня – це продумана, виважена модель сумісної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу в комфортних для всіх суб'єктів освітнього процесу умовах.

Розглядаючи генезу розуміння сутності педагогічної майстерні як особливої освітньої технології необхідно зазначити те, що вона була розроблена французькими психологами П. Ланжевроном, А. Валлоном, Ж. Піаже у 20-роках 20 століття, а вже з початку 90-х років активно впроваджувалась вітчизняними педагогами в освітню практику.

Переважає більшість російських та українських учених при визначенні характерних особливостей технології педагогічних майстерень у процесі післядипломної педагогічної освіти ґрунтуються на положеннях представників «Groupe Francais d'Education Nouvelle (GFEN)» – групи французьких педагогів, засновником якої став А. Бассіс. Згідно з концепцією А. Бассіс, педагогічна майстерня – це технологія занурення учасників у процес пошуку, пізнання та самопізнання, що побудована як ланцюг певних завдань, які мають бути вирішені. Для цього занурення необхідною є атмосфера відкритості, доброзичливості та довіри, тому викладачу-майстру, в першу чергу, необхідно перейти на позиції партнерства з тими, хто навчається, ненасильства, мінімізації зовнішніх оцінок, пріоритету внутрішньої самооцінки учасників, однакової уваги до процесу та результату дій [4, с. 77].

Сутність технології майстерень полягає у створенні спеціально організованого розвивального простору, що дозволяє учасникам у колективному пошуку здійснювати побудову, відкриття знання, переосмислювати значущі події провідної діяльності.

Основними функціями, які виконує педагогічна майстерня вченими та практиками визначаються: розширення професійних умінь педагогів; забезпечення інтенсивного зростання ефективності професійної діяльності; стимулювання свідомого професійного саморозвитку, самоосвіти; підвищення особистісної значущості, професійної вмотивованості тощо.

Основними принципами реалізації технології педагогічних майстерень є такі:

- 1) принцип активності, що передбачає активну, діяльну позицію всіх учасників, їх орієнтацію не на отримання, засвоєння, а на побудову знання;
- 2) принцип активізації самостійної роботи учасників;
- 3) принцип діалогу, рівних прав і позицій, що підкреслює партнерські стосунки між викладачем-майстром та учасниками-слухачами, орієнтацію на їх індивідуально-особистісну динаміку;
- 4) принцип практиологічності, що спрямовує сумісну діяльність учасників на розвиток їх професійних умінь;
- 5) принцип пріоритету активних форм та методів навчально-професійної взаємодії, колективної діяльності та мислєдїяльності;
- 6) принцип активізації, розвитку критичного мислення, який передбачає побудову освітньої взаємодії як процесу вирішення полісистемних професійних проблем;
- 7) принцип психологічної безпеки – коректного, виваженого впливу, врахування андрагогічних, психогігієнічних вимог;
- 8) принцип свободи вибору як місця, партнера, матеріалу, так і проектних ідей, засобів та інструментів для вирішення проблемних ситуацій і пред'явлення результатів.

Важливою характеристикою педагогічних майстерень є їх імпровізаційний характер, що реалізується завдяки: певному рівню невизначеності пред'явлених проблемних ситуацій, парадоксальності матеріалу, що сприяє пошуку учасниками власних орієнтирів їх вирішення; низькому ступеню регламентованості дій, що актуалізує суб'єктивне сприйняття такої характеристики середовища як невизначеність; організації потенційної багатоваріативності та доступності різних способів дій [6, с. 78].

У просторі післядипломної освіти, в процесі курсової підготовки педагогічних працівників використовуються різні типи педагогічних майстерень: 1) однорідні (у роботі беруть участь тільки вчителя) та змішані (участь як учителів, так і соціальних педагогів, практичних психологів, вихователів, керівників закладів освіти); 2) одноактні (тривалістю 2-8 годин) та довготривалі (тижневі/багатотижневі курси занурення у проблему); 3) інформаційні, аналітичні, новаційні (за Т.Ю. Макаренковою), майстерні побудови знань, самопізнання (за І.А. Мухіною) та ін.

Педагогічна майстерня як освітня технологія характеризується етапністю – є композицією з таких основних блоків, що є гармонійними відповідно до психологічної структури діяльності:

1) індукція – створення сприятливого емоційного фону, мотиваційне забезпечення, активізація пізнавальної активності учасників завдяки пред'явленню «проблеми-початку» – індуктора, що вимагає від кожного учасника прийняття проблеми;

2) самоконструкція – індивідуальна побудова, формулювання гіпотези вирішення проблемної ситуації;

3) соціоконструкція – робота у мінігрупах (як цілеспрямовано створених, так і таких, що утворюються стихійно), що призводить до появи спільного продукту – проекту, схеми та ін.;

4) соціалізація, афішування – пред'явлення результатів напрацьованого, знайомство з матеріалами інших учасників, вербалізація, загальне обговорення;

5) самокорекція – співставлення різних варіантів вирішення проблеми, уточнення гіпотез, їх удосконалення;

6) рефлексія – здійснення аналізу етапів роботи, почуттів [6].

Проте, згідно з позицією Т.Ю. Макаренкової, в організаційному аспекті педагогічна майстерня відображає послідовний зв'язок таких елементів, як: пред'явлення зразка дій, відтворення зразка дій, конструювання первинного досвіду, а також формування вторинного досвіду у процесі подальшої самостійної практичної професійної діяльності педагога в школі [1]. І в такому контексті зближається із біхевіоральними традиціями в освіті.

Побудова змістових етапів технології педагогічної майстерні може бути багатоваріативною: 1) за аналітико-інноваційним типом, за схемою «ідея – досвід – практика», що може застосовуватися у групах вчителів різного віку та досвіду професійної діяльності; 2) за суб'єктивним досвідом, за схемою «практика – ідея – досвід» для педагогів з великим стажем педагогічної діяльності; 3) за об'єктивним досвідом за схемою «досвід – ідея – практика» для вчителів-початківців [3].

Виходячи із поставленої мети педагогічної майстерні її зміст може будуватися за такими типами як:

1) майстерня побудови знань: пошук – пізнання – відкриття нового знання;

2) майстерня творчого письма: створення власного авторського тексту;

3) майстерня ціннісних орієнтацій: визначення власної позиції;

4) майстерня співробітництва: співробітництво, сумісні зусилля для реалізації спільного проекту [6, с. 80].

Але обов'язковою є чергування індивідуальної та групової роботи учасників, що забезпечує рух від одиничного до часткового та загального і навпаки до одиничного. Для запуску та підтримки творчої атмосфери, активізації індивідуальної та групової мислєдіяльності обов'язковим є постійна зміна процесів асоціації та концентрації, аналізування та синтезування.

Впровадження технології педагогічної майстерні потребує усвідомлення не тільки її переваг, але і недоліків, до яких, передусім, необхідно віднести такі.

По-перше, це вимоги до спеціальної професійної підготовки викладачів-майстрів. Адже саме майстер має бути, з одного боку, керівником творчого процесу, займати активну позицію, але, з іншого боку, – бути нейтральним, надавати можливість бути активними, вільними усім учасникам групової роботи. Викладач-майстер має володіти не тільки високо розвинутими організаційними, комунікативними якостями, мати високий рівень методичної компетентності, але і мати розвинете професійне мислення, професійну саморегуляцію, бути професійним тренером-психологом, адже методичною основою педагогічної майстерні, як правило, є саме тренінг.

Нажаль, як свідчать результати досліджень [4; 7; 8], багато вчителів-новаторів, які б мали стати викладачами-майстрами, характеризуються низьким ступенем осмисленості власного досвіду, що негативно впливає на його презентацію та входження у роль майстра.

По-друге, можливий психологічний дискомфорт, перенапруженість учасників педагогічної майстерні, що пов'язані як з необхідністю тривалого перебування в активній діяльній позиції, так і в ситуації множинності позицій, точок зору, необ-

хідності відстоювати свою думку у процесі групового обговорення. Психологічне напруження, яке виникає в учасників педагогічної майстерні пов'язане і з тим, що для більшості учителів, які мають великий стаж професійної педагогічної діяльності, характерне негативне ставлення до активних форм і методів роботи, до позиції учня, яку він фактично має зайняти.

По-третє, це підвищенні вимоги до матеріалу, який забезпечує творчий процес та має бути багатоваріантним, інформативним, добре візуалізованим (на дошці, фліп-чарті, мультимедійні презентації, картки мета плану та ін.), забезпечувати різні форми роботи.

Проте, незважаючи на вищевказані недоліки, досвід реалізації технології педагогічних майстерень у процесі підвищення кваліфікації педагогічних працівників у різних країнах дозволяє стверджувати про її ефективність, безумовну цінність для вітчизняної післядипломної педагогічної освіти.

Висновки. Задекларовані принципи сучасної теорії і практики освіти дорослих вимагають розробки та впровадження нових форм і методів післядипломної педагогічної освіти, які б: були зорієнтовані на самостійну діяльність, на вирішення професійних проблем і сприяли успішному розвитку професійної компетентності; активізували рефлексивні здібності фахівців, їх мотиваційний ресурс; забезпечували створення сприятливого психологічного клімату, були нетравмувальними, квазі-аудиторними. Усім цим вимогам відповідає технологія педагогічних майстерень, яка має значний потенціал для реалізації у процесі підвищення кваліфікації педагогічних працівників

Література

1. Макаренкова Т.Ю. Педагогическая мастерская как фактор совершенствования профессионализма учителя: Автореф. дис. канд. пед. н.: 13.00.08 – Теория и методика профессионального образования / Т.Ю. Макаренкова. – М., 2008. – 20 с. **2. Окунев А.А.** Как учить, не уча или 100 мастерских по математике, литературе и для начальной школы / А.А. Окунев. – СПб.: Питер, 1996. – 445 с. **3. Педагогические мастерские.** Интеграция отечественного и зарубежного опыта / Сост. И.А. Мухина. – СПб.: Санкт-Петербург. гос. ун-т пед. мастерства, 1995. – 216 с. **4. Педагогические мастерские: теория и практика** / Н.И. Белова, Н.И. Мухина. – СПб.: СПГУПМ, 1998. – 546 с. **5. Посібник з підвищення кваліфікації в сфері дидактики вищої школи.** – К.: Фенікс, 2012. – 218 с. **6. Постдипломное педагогическое образование: проблемы качества:** Научно-методическое пособие / Под ред. С.Г. Вершловского. – СПб.: Специальная литература, 2003. – 239 с. **7. Степанова Г.В.** Педагогические мастерские. Поиск. Практика. Творчество / Г.В. Степанова. – СПб.: Питер, 2000, – 108 с. **8. Уроки для взрослых:** Пособие для тех, кто работает в системе образования взрослых / Под ред. О.В. Агаповой, С.Г. Вершловского. – СПб.: Тускарора, 2003. – 78 с.

References

1. Makarenkova T. Ju. Pedagogicheskaja masterskaja kak faktor sovershenstvovaniya professionalizma uchitelja: Avtoref. dis. kand. ped. n.: 13.00.08 – Teorija i metodika professional'nogo obrazovaniya / T. Ju. Makarenkova. – M., 2008. – 20 s. **2. Okunev A. A.** Kak uchit', ne ucha ili 100 masterskih po matematike, literature i dlja nachal'noj shkoly / A. A. Okunev. – Spb.: Piter, 1996. – 445 s. **3. Pedagogicheskie masterskie.** Integracija otechestvennogo i zarubezhnogo opyta / Sost. I. A. Muhina. – SPb: Sankt-Peterburg. gos. un-t ped. masterstva, 1995. – 216 s. **4. Pedagogicheskie masterskie: teorija i praktika** / N. I. Belova, N. I. Muhina. – SPb.: SPGUPM, 1998. – 546 s. **5. Posibnyk z pidvyshhennja kvalifikacij' v sferi dydaktyky vyshhoj' shkoly.** – K.: Feniks, 2012. – 218 s. **6. Postdiplomnoe pedagogicheskoe obrazovanie: problemy kachestva:** Nauchno-metodicheskoe posobie / Pod red. S. G. Vershlovskogo. – SPb.: Special'naja literatura, 2003. – 239 s. **7. Stepanova G. V.** Pedagogicheskie masterskie. Poisk. Praktika. Tvorchestvo / G. V. Stepanova. – SPb.: Piter, 2000, – 108 s. **8. Uroki dlja vzroslyh:** Posobie dlja teh, kto rabotaet v sisteme obrazovaniya vzroslyh / Pod red. O. V. Agapovoj, S. G. Vershlovskogo. – SPb.: Tuskarora, 2003. – 78 s.

Шевченко О.А. Особливості реалізації технології педагогічних майстерень у процесі підвищення кваліфікації педагогічних працівників

У статті здійснюється аналіз сутності технології педагогічних майстерень та особливостей її реалізації у процесі підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Зазначено, що за своїми функціями, принципами, організаційними етапами та методами технологія педагогічних майстерень відповідає вимогам сучасної теорії і практики освіти дорослих; сприяє як розвитку професійних педагогічних умінь, так і мотиваційних, регулятивних, рефлексивних, комунікативних та ін. складових професійної компетентності педагогічних працівників. Метою педагогічної майстерні є ознайомлення з досвідом роботи вчителя-майстра, побудова навчальних занять за різними освітніми технологіями завдяки механізму занурення. Основними принципами технології педагогічних майстерень визначені такі принципи: активності, активізації, самостійної роботи, діалогу, практиологічності, пріоритету активних форм та методів навчання, розвитку критичності мислення, психологічної безпеки, свободи вибору. Виокремлено етапи функціонування педагогічної майстерні (індукції, самоконструкції, соціоконструкції, соціалізації, самокорекції, рефлексії), а також її типи (побудови знань, творчого письма, ціннісних орієнтацій, співробітництва). Обґрунтовано її вимоги до спеціальної підготовки викладачів-майстрів, до дидактичного матеріалу, а також можливі обмеження – психологічне перенапруження учасників.

Ключові слова: післядипломна педагогічна освіта, педагогічна майстерня, рефлексія, групова робота, професійна компетентність.

Шевченко О.А. Особенности реализации технологии педагогических мастерских в процессе повышения квалификации педагогических работников

В статье осуществляется анализ сущности технологии педагогических мастерских и особенностей ее реализации в процессе повышения квалификации педагогов. Отмечено, что по своим функциям, принципам, организационным этапам и методам данная технология полностью отвечает требованиям современной теории и практики образования взрослых; содействует как развитию профессиональных педагогических умений, так и мотивационных, регулятивных, рефлексивных, коммуникативных и др. составляющих профессиональной компетентности педагогов. Целью педагогической мастерской является ознакомление с опытом работы учителя-мастера, построение учебных занятий по различным образовательным технологиям благодаря механизму погружения. Основными принципами технологии педагогических мастерских определены такие принципы: активности, активизации самостоятельной работы, диалога, практиологичности, приоритета активных форм и методов обучения, развития критичности мышления, психологической безопасности, свободы выбора. Выделены этапы функционирования педагогической мастерской (индукции, самоконструкции, социоконструкции, социализации, самокоррекции, рефлексии), а также ее типы (построения знаний, творческого письма, ценностных ориентаций, сотрудничества). Обоснованы ее требования к специальной подготовке преподавателей-мастеров, к используемому дидактическому материалу, а также возможные ограничения – психологическое перенапряжение участников.

Ключевые слова: последипломное педагогическое образование, педагогическая мастерская, рефлексия, групповая работа, профессиональная компетентность.

Shevchenko O.A. The features of realization of educational workshops technology during the training of pedagogical workers

The article provides an analysis of the educational workshops technology and features of its implementation in the training of teachers. Noted that functions, principles, organizational stages and methods of this technology are fully compliant with the modern theory and practice of adult education; it assists both the development of professional teaching skills and motivation, regulatory, reflective, communicative and other components of the professional competence of teachers. The main goal of the workshop is to familiarize with the pedagogical experience of master teacher, to build training sessions on various educational technologies through the "mechanism of the immersion".

The basic principles of technology of pedagogical workshops are defined as: activity, activation of self-study, dialogue, praxeology, priority of the active forms and methods of training, development of critical thinking, psychological safety, freedom of choice. The stages of the functioning of educational workshop (induction of self-construction, social construction, socialization, self-correction and reflection) and its types (build knowledge, creative writing, values, cooperation) are derived. The requirements to special training for master-teachers, to teaching materials as well as possible restrictions (psychological strain of the participants) are substantiated.

Keywords: *post-graduate teacher education, educational workshop, reflection, group work, professional competence.*

Стаття надійшла до редакції 14.11.2013 р.

Статтю прийнято до друку 25.11.2013 р.

*Рецензент: доктор педагогічних наук, професор
Гура О.І.*